

OCHRONA WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ W DZIAŁALNOŚCI INNOWACYJNEJ PRZEDSIĘBIORSTW

Sabina MOTYKA

Streszczenie: W artykule przedstawiono istotę i rolę ochrony własności intelektualnej we współczesnym innowacyjnym przedsiębiorstwie ze szczególnym uwzględnieniem własności przemysłowej. Przybliżono i scharakteryzowano przedmioty własności przemysłowej oraz możliwe procedury ochrony własności przemysłowej: krajową, europejską oraz międzynarodową. Wykazano korzyści i słabe strony ochrony własności intelektualnej w działalności innowacyjnej przedsiębiorstw oraz jej szczególną rolę w procesie komercjalizacji i transferze technologii.

Słowa kluczowe: własność intelektualna, własność przemysłowa w przedsiębiorstwie, ochrona własności intelektualnej, zarządzanie własnością intelektualną, transfer technologii, komercjalizacja.

1. Wstęp

W społeczeństwie opartym na wiedzy, przedsiębiorstwa produkcyjne, usługowe oraz organizacje sektora publicznego poprzez wdrażanie innowacyjnych rozwiązań oraz wprowadzanie do oferty nowych produktów, dążą do zwiększania swojej konkurencyjności. Organizacje, aby utrzymać się na rynku oraz być innowacyjnymi muszą podnosić swoje standardy produktowe i technologiczne, które to wymagają zdobywania nowej wiedzy w celu jej efektywnego wykorzystywania bezpośrednio w organizacji i w działalności rynkowej.

Standardem rozwoju współczesnych przedsiębiorstw jest model innowacyjny polegający na dostarczaniu na rynek coraz bardziej atrakcyjnej oferty przy wykorzystaniu jakościowych czynników rozwoju. Rozwój przedsiębiorstw oparty jest na intelektualnych zasobach jako, że w gospodarce opartej na wiedzy wszystkie procesy są coraz bardziej wiedzochłonne [1].

2. Aktywność innowacyjna firm

Firma innowacyjna jako uczestnik rynku, oferując nowoczesne, o wysokiej jakości dobra i usługi, stale dąży do osiągnięcia lepszej pozycji rynkowej. Sprawne i skuteczne zarządzanie oraz wiedza organizacji stają się obecnie intensywnym czynnikiem rozwoju przedsiębiorstw. Wśród wielu cech przedsiębiorstw innowacyjnych wyróżnić można aktywność innowacyjną, czyli „zbiór postaw i działań prowadzących do tworzenia i rozwoju potencjału innowacyjnego, dynamizowania procesów innowacyjnych prowadzących do poprawy relacji między ponoszonymi nakładami i uzyskiwanymi efektami, a także do poprawy relacji z klientami” [2]. Aktywność ta rozpatrywana jest w trzech wymiarach [1]:

- aktywność w odniesieniu do tworzenia potencjału innowacyjnego (zasobów dla działalności innowacyjnej);

- aktywność w odniesieniu do procesów innowacyjnych;
- aktywność w tworzeniu wartości innowacji, a więc aktywność w tworzeniu efektów procesów innowacyjnych (wdrożeńowych).

W powyższych obszarach istnieje szereg mierników aktywności innowacyjnej firm, których wieloletnia obserwacja może stanowić podstawę do ujęcia pewnych prawidłowości w kształtowaniu procesów innowacyjnych w firmach. Wśród mierników efektów procesów innowacyjnych wyróżnić można [1][3]:

- mierniki bezpośrednio związane z tworzoną nową wiedzą i innowacyjnymi rozwiązaniami w firmach innowacyjnych, jak np. *liczba zgłoszonych (uzyskanych) patentów w związku z prowadzeniem procesów innowacyjnych*,
- mierniki związane z transferem technologii, np. *liczba publikacji pracowników prezentujących dorobek rozszerzający wiedzę i doświadczenie w prowadzeniu procesów innowacyjnych, liczba zorganizowanych seminariów/konferencji prezentujących dorobek firmy w prowadzeniu działalności innowacyjnej, udział w targach krajowych/międzynarodowych prezentujących innowacje firm z ostatnich trzech lat;*
- mierniki związane z komercjalizacją, np. *przyrost klientów w związku z komercjalizacją innowacji, zyski ze sprzedaży innowacji produktowych.*

Mierniki aktywności innowacyjnej dotyczące nowej wiedzy, innowacyjnych rozwiązań i transferu technologii bezpośrednio związane są z własnością intelektualną tworzoną w przedsiębiorstwach innowacyjnych, dlatego współczesne organizacje powinny uwzględniać ochronę własności intelektualnej w strategii działania i bieżącym zarządzaniu organizacją. Aspekt ten w szczególności jest ważny w przypadkach, gdy nowe innowacyjne rozwiązania mają znaczący potencjał gospodarczy/rynkowy i dużą szansę na pomyślną komercjalizację.

3. Przedmioty własności intelektualnej w przedsiębiorstwie

W gospodarce opartej na wiedzy własność intelektualna odgrywa istotną rolę, gdyż jest podstawą do podejmowania codziennych decyzji gospodarczych. Nowe innowacyjne rozwiązania, wynalazki, wzory użytkowe, wzory przemysłowe, znaki towarowe, know-how itd. pojawiają się codziennie w przedsiębiorstwach i na rynku. Pomysły na nie kreowane są przez pracowników, klientów często pod wpływem działań konkurencji. Jednak tylko prawnie chroniona własność zabezpiecza przedsiębiorstwa przed utratą szeregu korzyści z posiadania własności intelektualnej.

Własność intelektualna (*Intellectual Property* - IP) według definicji Światowej Organizacji Własności Intelektualnej (WIPO) oznacza różnorodne wytwory umysłu człowieka, takie jak wynalazki, utwory literackie i artystyczne oraz symbole, nazwy, grafiki i wzory stosowane w gospodarce. Obejmuje ona zarówno wytwory i oznaczenia mające zastosowanie dla celów działalności gospodarczej (własność przemysłowa) jak również dzieła będące przedmiotem praw autorskich, tj. utwory o charakterze naukowym, literackim i artystycznym. Zakres i przedmioty własności intelektualnej w przedsiębiorstwie schematycznie zaprezentowano na rys. 1.

WŁASNOŚĆ INTELEKTUALNA		
PRAWO AUTORSKIE	WŁASNOŚĆ PRZEMYSŁOWA	KNOW-HOW
<ul style="list-style-type: none"> - utwory - przedmioty praw pokrewnych 	<ul style="list-style-type: none"> - wynalazki - wzory użytkowe - wzory przemysłowe - znaki towarowe - oznaczenia geograficzne - topografie układów scalonych 	Poufne informacje: techniczne, technologiczne, organizacyjne, gospodarcze

Rys. 1. Własność intelektualna w przedsiębiorstwie

Własność przemysłowa to zespół praw podmiotowych, bezwzględnych, których przedmiotem są dobra niematerialne: wynalazki, wzory użytkowe, wzory przemysłowe, znaki towarowe, oznaczenia geograficzne i topografie układów scalonych. Poniżej przedstawiono krótką charakterystykę przedmiotów własności przemysłowej.

Wynalazek to nowe rozwiązanie posiadające charakter techniczny, odznaczające się poziomem wynalazczym i nadające się do przemysłowego stosowania. Wśród przykładów wynalazków wyróżnić można: produkty, urządzenia, określone sposoby postępowania oraz konkretne zastosowania substancji. Patent na wynalazek udzielany jest na okres dwudziestu lat od daty zgłoszenia w Urzędzie Patentowym RP.

Wzór użytkowy to nowe i użyteczne rozwiązanie o technicznym charakterze, dotyczące kształtu, budowy lub zestawienia przedmiotu o trwałej postaci. Rozwiązanie jest użyteczne, wtedy gdy pozwala na osiągnięcie celu mającego praktyczne znaczenie przy wytwarzaniu lub korzystaniu z wyrobów. Gdy nowe rozwiązanie nie spełnia wszystkich niezbędnych warunków do opatentowania (np. brak odznaczającego się poziomu wynalazczego), można wtedy ubiegać się o ochronę rozwiązania na wzór użytkowy. Prawo ochronne na wzór użytkowy udzielane jest na okres dziesięciu lat licząc od daty zgłoszenia w Urzędzie Patentowym RP.

Wzór przemysłowy to nowa i posiadająca indywidualny charakter postać wytworu lub jego część, nadana mu w szczególności przez cechy linii, kształtów, kolorystykę, strukturę lub materiał wytworu oraz przez jego ornamentację. Wzory przemysłowe często pełnią istotną funkcję przy podejmowaniu decyzji dotyczących tworzenia nowych produktów i ich opakowań. Prawo z rejestracji wzoru przemysłowego udzielane jest na okres dwudziestu pięciu lat od chwili dokonania zgłoszenia w Urzędzie Patentowym RP.

Znak towarowy to każde oznaczenie przedstawione w sposób graficzny lub takie, które w sposób graficzny można wyrazić, jeżeli nadaje się do odróżnienia towarów jednego przedsiębiorstwa od towarów innego przedsiębiorstwa. Przykładowe formy znaków towarowych to: słowny, słowno-graficzny, graficzny, przestrzenny, dźwiękowy i kombinowany. Prawo ochronne na znak towarowy udzielane jest na okres dziesięciu lat licząc od daty zgłoszenia w Urzędzie Patentowym RP. Prawo ochronne może być przedłużane na kolejne dziesięcioletnie okresy.

Oznaczenie geograficzne to oznaczenie słowne, odnoszące się bezpośrednio albo pośrednio do nazwy miejsca, regionu, kraju z którego pochodzi dany towar (oznaczenie zawiera element nazwy regionu czy miasta). Warunkiem przyznania prawa z rejestracji na oznaczenie geograficzne jest identyfikacja produktu z danym terenem, jeżeli wysoka jakość

i dobra opinia o towarze są przypisywane jego pochodzeniu geograficznemu. Zgodnie z regulacjami unijnymi w tym zakresie Urząd Patentowy udziela prawa z rejestracji na oznaczenia geograficzne odnoszące się wyłącznie do towarów przemysłowych, w stosunku do produktów rolnych i środków spożywczych zastosowanie mają odrębne przepisy. Prawo z rejestracji oznaczenia geograficznego udzielane jest bezterminowo.

Topografia układów scalonych to rozwiązanie polegające na przestrzennym, wyrażonym w dowolny sposób, rozplanowaniu elementów, z których co najmniej jeden jest elementem aktywnym, oraz wszystkich lub części połączeń układu scalonego. Ochronę uzyskują tylko topografie które są wynikiem intelektualnej pracy twórcy i charakteryzują się oryginalnością. Prawo z rejestracji topografii udzielane jest na okres dziesięciu lat.

Własność przemysłowa podlega ochronie prawnej jak każdy inny rodzaj własności. Ochrona prawna jest realizowana poprzez udzielanie praw wyłącznych do wykorzystywania chronionej własności przemysłowej w celach zawodowych i zarobkowych. Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej reguluje stosunki związane z własnością i ochroną dóbr intelektualnych, które wymagają specjalnych procedur koniecznych, aby taką ochronę uzyskać. Procedury te związane są z obowiązkiem rejestracji oraz, w pewnych przypadkach, procedur badawczych, mających potwierdzić autorstwo, oryginalność i cechy nowości rozwiązania, itp. W Polsce instytucją odpowiedzialną za udzielanie praw wyłącznych na różne rodzaje własności przemysłowej jest Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej. W celu uzyskania ochrony konieczne jest dokonanie zgłoszenia przy pomocy formularzy zgłoszeń dostępnych na stronie internetowej Urzędu Patentowego RP. Przed zgłoszeniem wynalazku należy zapoznać się ze stanem techniki (wszystkie powszechnie udostępnione dane w formie pisemnej, ustnej przed datą zgłoszenia), natomiast przed zgłoszeniem znaku towarowego należy sprawdzić dostępne rejestry znaków towarowych oraz przeprowadzić badania rynkowe mające na celu nie powielanie istniejących już znaków prawnie zastrzeżonych lub używanych, a nie zarejestrowanych.

Polskie przedsiębiorstwa mogą łatwo pozyskać informacje o udzielonych i obowiązujących prawach własności przemysłowej w kraju, dzięki temu że Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej ma obowiązek prowadzenia baz udzielanych przez siebie praw własności przemysłowej. Urząd Patentowy nieodpłatnie udostępnia rejestry praw:

- rejestr patentów i praw ochronnych na wzory użytkowe,
- rejestr znaków towarowych,
- rejestr wzorów przemysłowych.

W celu ochrony własności przemysłowej poza granicami Polski należy dokonać zgłoszenia w urzędzie właściwym do spraw własności przemysłowej danego państwa. Patent lub prawo ochronne udzielone przez taki urząd jest skuteczne jedynie na obszarze danego kraju. W celu uzyskania ochrony w wielu państwach można dokonać zgłoszenia bezpośrednio do właściwych urzędów tych państw lub skorzystać z procedur międzynarodowych albo regionalnych.

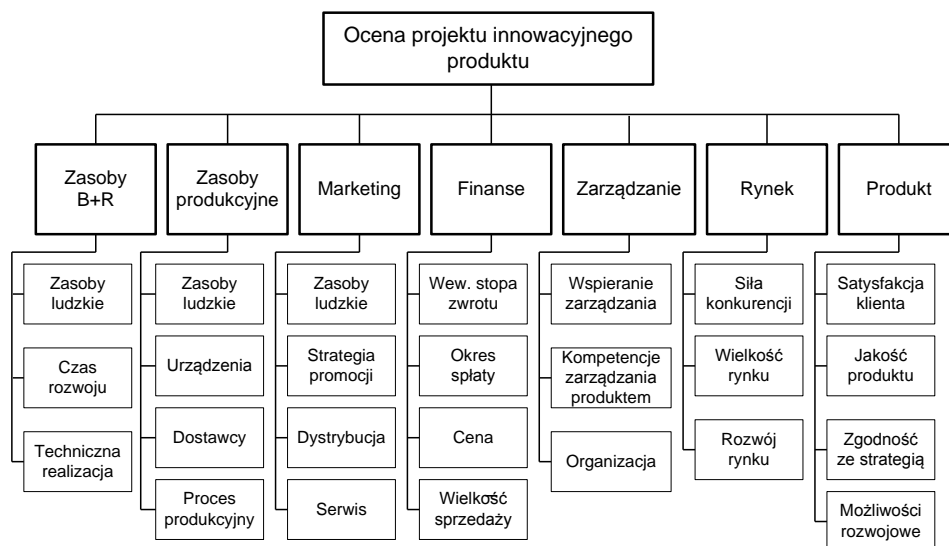
Na terenie Europy wynalazki można chronić, wykorzystując procedurę regionalną, poprzez zgłoszenie w Europejskim Urzędzie Patentowym (EPO). Tak uzyskany patent jest wiązką niezależnych patentów krajowych, które wywierają w wyznaczonych państwach członkowskich EPO ten sam skutek i podlegają tym samym przepisom, co patenty krajowe udzielane w tych państwach.

Ochronę wynalazku za granicą można uzyskać również w trybie PCT (Patent Cooperation Treaty), którym zarządza Światowa Organizacja Własności Intelektualnej. Dokonując zgłoszenia w WIPO można uzyskać ochronę w wybranych państwach świata.

Wzory przemysłowe mogą być chronione jednolitym unijnym prawem ochronnym, skutecznym na obszarze wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej, udzielanym przez Urząd Harmonizacji Rynku Wewnętrznego (OHIM). Ponadto wzory przemysłowe można zgłosić w WIPO za pośrednictwem Urzędu Patentowego RP, zgłoszenia unijnego za pośrednictwem Urzędu Patentowego RP albo bezpośrednio w OHIM. Podobna procedura dotyczy ochrony znaków towarowych, które mogą być zgłaszane w procedurze regionalnej oraz międzynarodowej.

Ochrona praw własności przemysłowej jest ograniczona czasowo i finansowo, tzn. wymaga wnoszenia ciągłych opłat za: zgłoszenie, pierwszy okres ochronny (1-3 lub 1-5 lat) oraz kolejne lata w celu utrzymania ochrony prawnej rozwiązania. Jeśli przedsiębiorstwo nie posiada środków na ochronę przez cały okres zastrzeżenia rozwiązania, bądź rozwiązanie nie posiada znaczącego potencjału rynkowego, nie warto go chronić prawnie. Gdy przedsiębiorstwo decyduje się na prawną ochronę własności intelektualnej ważne jest nie nagłaśnianie informacji o nowych osiągnięciach naukowo-rozwojowych przed zgłoszeniem do Urzędu Patentowego RP. Najpierw zgłaszamy rozwiązanie, następnie mówimy o nim, publikujemy, prezentujemy na targach itd.

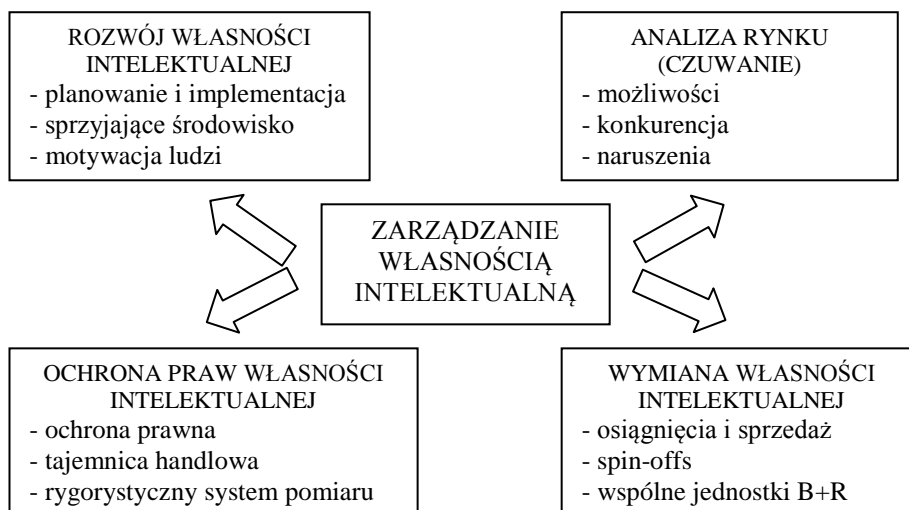
W przypadku, gdy przedsiębiorstwo pracuje nad nowym innowacyjnym rozwiązaniem i ma trudności w podjęciu decyzji o ochronie prawnej rozwiązania, może wykorzystać do oceny tego projektu swą dotychczasową wiedzę i doświadczenie rynkowe. W celu określenia potencjału rynkowego nowego innowacyjnego rozwiązania przedsiębiorstwo może zastosować metody wielokryterialnego wyboru, jak np. z Analityczny Proces Hierarchiczny - AHP, przy uwzględnieniu siedmiu kryteriów oceny zamieszczonych na rys. 2.

Rys. 2. Kryteria oceny rozwiązań innowacyjnych [4]

4. Zarządzanie własnością intelektualną w przedsiębiorstwie

Na zarządzanie własnością intelektualną w przedsiębiorstwie składają się: rozwój własności intelektualnej, analiza rynku, ochrona praw własności intelektualnej oraz wymiana własności intelektualnej (transfer technologii) (rys. 3).

Rys. 3. Podstawowe komponenty zarządzania własnością intelektualną w przedsiębiorstwie [5]

Ochrona praw własności intelektualnej jest ściśle związana z decyzją przedsiębiorcy co do wyboru ogólnego modelu ochrony prawnej innowacyjnych rozwiązań, wiedzy oraz doświadczeń wykorzystywanych w jego przedsiębiorstwie. Przedsiębiorstwo, które uzyska w Urzędzie Patentowym prawną ochronę swojego rozwiązania posiada prawny monopol na korzystanie i rozporządzanie tym prawem. W zależności od rodzaju uzyskanej ochrony, istnieją pewne wyjątki jak np. dozwolony użytek o charakterze naukowym. W przypadku gdy przedsiębiorca nie decyduje się na pozyskanie ochrony własności intelektualnej przy pomocy dostępnych procedur: krajowej, europejskiej czy międzynarodowej, pozostaje mu objęcie nowych innowacyjnych rozwiązań tajemnicą przedsiębiorstwa. Objęcie ochroną nowych innowacyjnych rozwiązań jest łatwiejsze od strony prawnej, ale wymaga publicznego ujawnienia istoty danego rozwiązania technicznego. Ujawnienie to wraz z ograniczonym czasem ochrony jest znaczącą wadą tej drogi postępowania, jakiej nie posiada know-how, czyli „zespół technicznej lub pozatechnicznej wiedzy i doświadczeń o charakterze poufnym, który cechuje możliwość zidentyfikowania i opisu oraz potencjalna bądź rzeczywista możliwość praktycznego wykorzystania w działalności gospodarczej” [5]. Z charakterystyk know-how wynika, że nie jest ono [6]:

- namacalną materią (urządzeniem, rozwiązaniem, programem, itp.),
- formalnie chronione (nie ma rejestracji praw wyłącznych, opłat, itp.),
- ograniczone czasowo (nie ma wygaśnięcia praw własności),
- objęte wymogiem poziomu wynalazczości (nie musi być to nowe, wynalazcze, itp.).

Decyzja o wyborze know-how wiąże się z nie ponoszeniem kosztów przez przedsiębiorstwo w momencie wyboru tej drogi ochrony, ale w chwili jego ujawnienia organizacja może ponieść ogromne koszty utracenia dotychczasowej pozycji rynkowej.

W wielu przypadkach know-how to lepsza podstawa budowania i utrzymania pozycji rynkowej przedsiębiorstwa niż patent. Najlepszym przykładem trafnego wyboru know-how jest pozycja Coca-Coli, która od blisko 120 lat buduje swój potencjał na bazie tajemnicy handlowej. Podsumowując powyższe rozważania patent daje szerszą ochronę, jest kosztowny, ogólnie znany (ujawniany), ma czasowe i terytorialne ograniczenia. Know-how nie kosztuje, nie posiada ograniczeń terytorialnych, ale trudniejszy jest jego transfer i trudno jest go utrzymać.

Celem zarządzania własnością intelektualną w przedsiębiorstwie jest generowanie i maksymalizacja korzyści dla organizacji i właścicieli rozwiązań innowacyjnych. Zarządzanie własnością intelektualną musi uwzględniać następujące cechy przedmiotu zarządzania [7]:

- własność intelektualna jest zasobem niematerialnym (niejawnym – chronionym);
- posiada określoną wartość – niekiedy znaczną; często jest ona utożsamiana z pozycją w bilansie przedsiębiorstwa zwaną wartością niematerialną i prawną, innym sposobem wyznaczenia wartości własności intelektualnej (nieujawnionych w bilansie) stanowi różnica pomiędzy wartością rynkową, a wartością bilansową przedsiębiorstwa,
- wartość własności intelektualnej zależy ściśle od możliwości jej wykorzystania;
- wycena tej wartości jest istotnym problemem w przypadku przejęć bądź fuzji przedsiębiorstw, przy podejmowaniu wielu decyzji inwestycyjnych, itp.
- własność intelektualna (patent, znak towarowy, itp.) jest także produktem; może być przedmiotem obrotu handlowego.

Zarządzanie własnością intelektualną może być realizowane na różnych poziomach, takich jak [8]:

- obrona pozycji rynkowej,
- kontrola kosztów,
- centrum zysku,
- integracja ze strategią,
- wzmocnienie wartości strategicznej.

Zazwyczaj organizacje wiedzą lub przewidują, jaki jest potencjał rynkowy ich własnych rozwiązań i konieczność ich ochrony. Dlatego jako pierwszy poziom zarządzania własnością intelektualną uwzględnia się ochronę własności intelektualnej i obronę pozycji rynkowej przedsiębiorstwa. Przedsiębiorstwo nie zawsze może wykorzystać wszystkie chronione rozwiązania, a to może być źródłem wysokich kosztów związanych z procedurami uzyskania i utrzymania praw ochronnych. Zarządzanie własnością intelektualną będzie na tym etapie dotyczyło minimalizacji kosztów ochrony własności intelektualnej, związanych z naruszeniem praw osób trzecich czy utratą pozycji na rynku. Przedsiębiorstwo ponadto musi ocenić co patentować, a co zastrzec tajemnicą oraz jak wykorzystać nowe rozwiązania. Własność intelektualna może być źródłem tworzenia wartości dla przedsiębiorstwa. Może być w szczególności przedmiotem sprzedaży. Zarządzanie własnością intelektualną jest wówczas zorientowane na maksymalizację wartości dla organizacji, związanej z wykorzystaniem posiadanej własności intelektualnej i musi być rozpatrywane w kontekście strategii organizacji. Efektywne wykorzystanie własności intelektualnej wymaga integracji ze strategią działania firmy. Kolejnym ważnym

poziomem zarządzania własnością intelektualną jest poszukiwanie skutecznych sposobów wsparcia prowadzonej działalności z wykorzystaniem własności intelektualnej. Własność intelektualna może być także wykorzystana do zmiany zakresu prowadzonej działalności czy zmiany dotychczasowego modelu biznesu.

Skuteczność ochrony własności przemysłowej rozwiązań innowacyjnych zależy od wielu czynników, takich jak np. jednoznaczne określenie przedmiotu ochrony, precyzyjne wyznaczenie zakresu ochrony oraz wykorzystanie różnych, uzupełniających się wzajemnie narzędzi prawnych. Maksymalizacja ochrony rozwiązania innowacyjnego polega na równoległym wykorzystaniu różnych praw wyłącznych, udzielanych na poszczególne rodzaje własności przemysłowej. Maksymalizacja ochrony prawnej konkretnego rozwiązania innowacyjnego wymaga opracowania strategii ochrony, która powinna zawierać co najmniej następujące elementy [9]:

- 1) zdefiniowanie rozwiązania,
- 2) wyznaczenie celów do osiągnięcia, w szczególności celu rynkowego,
- 3) określenie perspektywy czasowej, w której zamierza się korzystać z praw wyłącznych,
- 4) przeanalizowanie, które rodzaje ochrony własności przemysłowej mogą być przydatne do realizacji celów,
- 5) określenie zespołu rozwiązań, których ochrona przyczyni się do obrony oferty rynkowej przed konkurencją,
- 6) opracowanie budżetu przedsięwzięcia z uwzględnieniem wszystkich składników kosztów ochrony,
- 7) sporządzenie planu ochrony, zawierającego m.in. daty zgłoszeń i terminy wygaśnięcia praw wyłącznych.

Po precyzyjnym zdefiniowaniu innowacyjnego rozwiązania, istotne jest określenie realnego celu rynkowego, np. wkroczenie z produktem na rynek krajowy. W przypadku powodzenia na tym rynku, poszerzenie rynku o rynki europejskie, a następnie rynek światowy. Przedsiębiorca może oczekiwać, że produkt będzie się utrzymywał na rynku długo, może przewidywać wprowadzanie wariantów/odmian produktu, których czas życia na rynku będzie krótszy, niż produktu podstawowego. W okresie utrzymywania się produktu na rynku przedsiębiorca może korzystać z jego ochrony. Dla zapewnienia kompleksowej ochrony, w której będą się kumulować środki ochrony właściwe dla różnych rodzajów własności przemysłowej, przedsiębiorca może ubiegać się o patenty na wynalazki, o prawa ochronne na wzory użytkowe, zwłaszcza w przypadku wariantów rozwiązania o krótszym cyklu życia. W ten sposób przedsiębiorca będzie chronił rozwiązania wyróżniające się nowymi cechami technicznymi. Z kolei rozwiązania dotyczące indywidualnego charakteru produktu (nadany przez cechy linii, kształtów, struktury) przedsiębiorca może chronić za pomocą praw z rejestracji wzorów przemysłowych (25 lat ochrony) oraz praw ochronnych na znaki towarowe (10 i więcej lat ochrony). Budżet na działania związane z ochroną własności przemysłowej obejmuje: koszty zgłoszeń (np. 500 zł za każde zgłoszenie drogą elektroniczną wynalazku, wzoru użytkowego lub znaku towarowego do trzech klas towarowych, 300 zł za zgłoszenie wzoru przemysłowego), koszty przygotowania zgłoszenia (np. honorarium dla rzecznika patentowego za przygotowanie zgłoszenia i prowadzenie postępowania), koszty ochrony (np. 480 zł za pierwsze 3 lata ochrony wynalazku, 250 zł za pierwsze 3 lata ochrony wzoru użytkowego, 400 zł za każdą klasę znaku towarowego za pierwszy 10-letni okres ochrony, 400 zł za pierwszych 5 lat ochrony wzoru przemysłowego).

Przy konstruowaniu budżetu przedsiębiorca może wziąć pod uwagę liczbę zgłoszeń w poszczególnych rodzajach własności przemysłowej, starając się tak powiązać ze sobą poszczególne rozwiązania, żeby możliwie dużą ich liczbę zawrzeć w jednym zgłoszeniu. Na tym etapie można znacząco zmniejszyć łączne koszty ochrony. Z kolei przygotowując zgłoszenia wzorów przemysłowych, przedsiębiorca może w jednym zgłoszeniu ująć do dziesięciu odmian jednego wzoru przemysłowego lub więcej, jeżeli te odmiany tworzą w całości komplet wytworów. Kolejnym krokiem przy opracowaniu budżetu będzie rozpisanie harmonogramu kosztów na lata, ponieważ opłaty za kolejne okresy ochrony wnosi się dopiero po udzieleniu praw wyłącznych, w ściśle określonych terminach. W pierwszym cyklu budowania strategii ochrony przedsiębiorca nie jest jeszcze w stanie rozpisać poszczególnych działań w czasie, ponieważ w pierwszej kolejności musi zająć się opracowaniem całego zespołu rozwiązań, które będą wymagały ochrony. W kolejnym etapie pojawi się pytanie o moment dogodny do wprowadzania na rynek rozwiązań dodatkowych. To pytanie z kolei rodzi następne pytanie o moment, w którym należy dokonać zgłoszenia. Objęcie dalszych planów tajemnicą know-how i odsunięcie w czasie momentu zgłoszenia zapobiega przed wrogimi działaniami konkurentów oraz pozwala na wydłużenie czasu ochrony poprzez przesunięcie początku okresu ochronnego. Po dokonanej analizie, przedsiębiorca przeddefiniuje przedmiot rozwiązania innowacyjnego.

5. Wnioski

Najczęściej dla polskich przedsiębiorstw z sektora MSP największe znaczenie praktyczne jako składniki majątku mają znaki towarowe i wzory przemysłowe, głównie ze względu na ich marketingowy charakter. Te prawa własności przemysłowej pełnią funkcję przy podejmowaniu decyzji dotyczących tworzenia nowych produktów, ich opakowań oraz odróżniania produktów przedsiębiorstwa od produktów oferowanych przez konkurencję. Nieco mniejsze znaczenie dla tego sektora mają prawa autorskie i patenty na wynalazki, choć ich rola np. w centrach badawczo-rozwojowych czy przedsiębiorstwach branży IT może być ogromna.

Jeśli przedsiębiorstwo posiada patent na wynalazek lub zastrzeżony znak towarowy, może na nie udzielać licencji innym przedsiębiorstwom za odpowiednią opłatą. Licencja nadaje licencjobiorcy prawa bez przenoszenia prawa własności. Istnieje wiele typów licencji własności intelektualnej, takich jak licencje na technologie oraz licencje na sprzedaż. W ten sposób prawa własności intelektualnej umożliwiają innowacyjnym przedsiębiorstwom wypracowanie przychodów poprzez udzielanie licencji, sprzedaż lub komercjalizację. Uzyskanie ochrony własności intelektualnej przez organizacje ułatwia i usprawnia proces przenoszenia wiedzy naukowej oraz przekształcania odkryć naukowych i wynalazków w produkty i technologie przemysłowe, podnoszące wydajność i zamożność społeczności krajów.

W okresie funkcjonowania gospodarki rynkowej, niestety jednak dochodzi do naruszania zasad uczciwej konkurencji przez przedsiębiorstwa, głównie w zakresie naśladownictwa rozwiązań technicznych jak i znaków towarowych. Ustawa Prawo własności przemysłowej regulująca stosunki związane z własnością i ochroną dóbr intelektualnych jest wspierana w prawie polskim ustawą o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Ustawa z 16 kwietnia 1993 roku o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, reguluje zapobieganie i zwalczanie nieuczciwej konkurencji w działalności gospodarczej, w szczególności produkcji przemysłowej i rolnej, budownictwie, handlu i usługach. Ustawa uznaje konkurencję jako czynnik pozytywny, stymulujący rozwój, jednak jednoznacznie

zakazuje działań, które naruszają lub zagrażają interesem innego przedsiębiorcy. Regulacja ta przyjmuje, że konkurencja oparta o naśladownictwo cudzych osiągnięć nie jest generalnie zakazana, gdyż samo naśladownictwo produktów innego przedsiębiorcy, nie korzystającego z ochrony (np. na podstawie prawa własności przemysłowej) nie jest sprzeczne z zasadami uczciwej konkurencji i nie uzasadnia przyjęcia istnienia czynu nieuczciwej konkurencji. Jednakże nie oznacza to, iż można dowolnie przejmować cudze osiągnięcia rynkowe.

Spośród wielu wymienionych pozytywnych i negatywnych aspektów ochrony własności intelektualnej w przedsiębiorstwach do największych zalet należą poniżej zaprezentowane cechy.

Posiadanie dóbr intelektualnych chronionych prawami własności przemysłowej w majątku przedsiębiorstwa [10]:

- daje wyłączność zarobkowego zawodowego korzystania z przedmiotów własności przemysłowej, tym samym wyklucza możliwość swobodnego korzystania z nich przez konkurencję;
- zwiększa dochody przedsiębiorstwa: poprzez udzielenie licencji na korzystanie z przedmiotów własności przemysłowej lub poprzez sprzedaż przedmiotu własności przemysłowej;
- wzmacnia pozycję i przewagę konkurencyjną na rynku, wspiera kreowanie pozytywnego obrazu przedsiębiorstwa,
- stwarza narzędzie marketingowe oraz podstawę budowania wizerunku i reputacji marki,
- wzmacnia renomę przedsiębiorstwa,
- podnosi poziom innowacyjności przedsiębiorstwa;
- stwarza możliwość budowania ponadregionalnej współpracy poprzez tworzenie międzynarodowych konsorcjów.

Z powyższych rozważań wynika, iż ochrona własności intelektualnej we współczesnych przedsiębiorstwach jest istotnym i przynoszącym wymierne korzyści elementem zarządzania organizacjami, pomimo nielicznych słabych stron tego sposobu ochrony (ograniczenia czasowe i terytorialne, wieloletnie koszty utrzymania ochrony).

Literatura

1. Białoń L. (red.): Zarządzanie działalnością innowacyjną. Placet. Warszawa, 2010
2. Białoń L.(red.): Aktywność innowacyjna przedsiębiorstw. Oficyna Wydawnicza WSM, Warszawa, 2008.
3. Motyka S.: Pomiar innowacyjności przedsiębiorstwa. „Komputerowo Zintegrowane Zarządzanie” – praca zbiorowa pod red. R. Knosali. Oficyna Wydawnicza Polskiego Towarzystwa Zarządzania Produkcją, Opole 2011, t.II, s. 160-168.
4. Motyka S.: Ocena skuteczności wprowadzania innowacji technicznych w przedsiębiorstwach przemysłu maszynowego. Praca doktorska. Politechnika Krakowska, Kraków 2007.
5. Promińska U. (red.): Własność intelektualna w działalności przedsiębiorców. Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości, Łódź, 2010.
6. Cięgotura J.: Materiały szkoleniowe „Innowacyjne zarządzanie systemem B+R w jednostkach naukowych”, Warszawa, listopad 2011.

7. Santarek K. (red.), Bagiński J., Buczacki A., Sobczak D., Szerenos A.: Transfer technologii z uczelni do biznesu. Tworzenie mechanizmów transferu technologii. Wydawnictwo Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Seria: INNOWACJE, Warszawa, 2008.
8. Davies J., Harrison S., Edison in the Boardroom: How Leading Companies Realize Value from Their Intellectual Assets, John Wiley 2001.
9. Koczorowski P.: Kumulacja praw wyłącznych. Własność intelektualna. Biuletyn własności intelektualnej dla przedsiębiorców. Fundacja Rozwoju Regionów ProRegio. 1/2010.
10. Maciejka – Szlaps M.: Ochrona własności przemysłowej „w pigułce”. Krajowa Izba Gospodarcza, Warszawa 2010.

Dr inż. Sabina MOTYKA
Katedra Inżynierii Procesów Produkcyjnych
Politechnika Krakowska
31-864 Kraków, al. Jana Pawła II 37
tel./fax: (0-12) 374 32 68
e-mail: motyka@m6.mech.pk.edu.pl